

GÁKTI

Saamski jazyk 1990

Julkaisuluettelo / Kataloga

verkossa: <https://lapinkirjasto.finna.fi/Content/saame>

**VIRTUÁLA
FIERBMI**
virtualafierbmi.fi

LAPIN KIRJASTO
Lappi kirjastóáju Lappi ke'rijpöörtt
Lappi girjerádjju
lapinkirjasto.finna.fi

Sisältö

Johdanto / Sigga-Marja Magga	3
Artikkelit	8
Tutkimuskirjallisuus / Dutkamuš	12
Muu kirjallisuus / Eará girjjálašvuohta	13
Nauhat, paulat, vyöt, jalkineet / Čuolddagat, gápmagat	19

Saamenpukua käsittelevä aineistoluettelo sisältää julkaisutiedot eri kielillä kirjoitetuista saamenpukua ja sen osia käsittelevistä tutkimuksista ja pukua ja sen käyttöä kuvailevista ja esittelevistä julkaisuista, artikkeleista ja kirjoista. Mukaan on otettu myös historiallisia, ennen vuotta 1900 julkaistuja teoksia, joissa kerrotaan sanoin ja kuvin saamelaisten vaatetuksesta.

Luettelo on toimitettu Rovaniemen kaupunginkirjaston Lappi-osastolla Suomen saamelaisen erikoiskirjaston työnä vuonna 2014.

[Luettelon kuvat: Rovaniemen kaupunginkirjasto, harvinaiskirjakokoelma](#)

Johdanto

Kommunikoiva saamenpuku / Gákti muitala

Saamenpuku on pohjoissaameksi *gákti*, inarinsaameksi *mááccuh*, koltansaameksi *pihttâz*. Suomen puhekielessä sitä kutsutaan myös lapinpuvuksi tai lapintakiksi, usein pelkästään takiksi. Kun puhutaan puvusta, puhutaan myös pukeutumisesta, jolla puku saa muodon ihmiskehon yllä. Pukeutuminen on teko, jossa puvun koodit ja ompeleisiin kätkeytyt merkitykset muuttuvat näkyviksi ja eläviksi.

Davvisámegillii *gákti*, anárašgillii *mááccuh* ja nuortalašgillii *pihttâz*. Suomagiela hállangielas dan gohčodit namahusain *lapinpuku* dahje *lapintakki*, dávjá maid dušše beare namahusain *takki*. Go lea sáhka gávtti birra, de lea seammás sáhka maid fárdđa birra. Gáktái gárvodeapmi laktásit kodat ja gorostagaide iešguđetlágan mearkkašumit ja gáktái gárvodeami bokte dát kodat ja mearkkašumit oidnogohtet.

Nykypuvut voidaan helposti erottaa toisistaan maittain, alueellisesti (mm. Enontekiö, Inari), kieliryhmittäin (mm. eteläsaame, koltansaame) ja suvuittain. Suomen puvuissa vaihtelua oli vielä 1950-luvulla selvästi vähemmän, eivätkä alueelliset erot olleet niin selkeitä kuin nykyään. Vanhoja kuvia tutkiessa ei koristelujen perusteella voi pukualuetta tai sukua aina päätellä helposti, koska ihmiset valmistivat asunsa niistä materiaaleista, joita oli saatavilla ja joihin oli varaa. Puvut olivat ennen sotia perusmalleiltaan lähes samanlaisia. Se oli arkivaate, eikä siihen ollut ladattu samanlaisia saamelaisuutta ilmaisevia merkityksiä kuin nykyään.

Dálá gávttiid sáhtta juohkit riikkaid, guovlluid (ee. Eanodat, Anár), giellajoavkkuid (ee. máttasámegiella, nuortalašgiella) ja sogaid mielde. Suoma beale gávttiin ledje vel 1950-logus erohusat čielgasit unnánat, eaige guovlluid gaskasaš erohusat lean nu čielgasat go dál. Boares govaid dutkkadettiin ii sáhte hearvaid vuodul nu čielgasit dadjat ahte man guvlui dahje sohki gávttehas gullá, dasgo olbmot leat duddjon gávttiideaset dan materiálas, mii leamaš oažžumis ja maid sii leat suitán oastit. Gávttiid vuodđomálla lei ovdal sođiid gosii seammalágan. Dat lei árgabivttas, iige dat guoddán mielddis seammalágan sápmelašvuoda birra muitaleaddji mearkkašumiid go dál.

Sytä puvun voimakkaaseen muuttumiseen viimeisten vuosikymmenien aikana on monia. Koko pohjoismaisen yhteiskunnan vaurastuminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen vaikuttivat puvun käyttöön. ”Suomalaisvaatteet” lisääntyivät saamelaisten keskuudessa ja 1950-luvun kuluessa saamenpuvun käyttö arkivaatteena loppui lähes kokonaan. Uudet materiaalit lisäsivät pukujen koristelua ja muuntelua kaikkialla. Puvusta kehittyi nopeasti pääasiassa juhlavaate.

Gákti lea rievdan sakka maŋimuš logijagiid áigge ja sivat dasa leat mánggat. Olles davviriikalaš servodat jábálduvai ja buresbirgejummi lassánii ja dát fas váikkuhedje gávtti geavaheapmái. Sámit geavahišgohte ”rivgo- ja láttebiktasiid” ja 1950-logu mielde gávtti geavaheapmi árgabivttasin nogai gosii oalát. Ođđa materiálaid mielde lassánedje hearvvat ja gákti rievddai muđuige. Gávttis šattai johtilit eanaš čikŋabivttas.

Nykypuvun kehittymistä voi tarkastella myös 1960- ja -70 – lukujen saamelaiskansallisen nousun näkökulmasta. Monet saamelaisvaikuttajat pukeutuivat tuolloin saamenpukuun, koska haluttiin korostaa yhtenäisyyttä Pohjoismaiden ja Venäjän saamelaisten kanssa, mutta erottua valtaväestöstä, jonka arvot ja asenteet koettiin saamelaisia syrjiviksi. Saamelaisten kulttuurisen ja poliittisen toiminnan organisoituminen vaikutti siihen, että materiaalisen kulttuurin ominaispiirteitä alettiin korostaa entistä enemmän. Puvun kohdalla tämä tarkoitti sitä, että eri alueiden pukukokonaisuudet lakkeineen, huiveineen, yöineen, pauloineen ja koruineen vakiintuivat sellaisiksi kuin ne tänä päivänä ovat. Muun muassa 1975 perustettu saamenkäsityöyhdistys *Sábmelaš Duoddjára*t (nyk. Sámi Duodji ry) otti tehtäväkseen käsityökurssien järjestämisen kadonneen käsityötaidon palauttamiseksi, mutta myös vahvistaakseen saamelaisen käsityön omaleimaisuutta ja hyvän käsityön kriteerejä.

Dálá gávttiid rievdamá sáhtta geahčadit maid 1960- ja -70 –loguid sámerenesánssa geahččanguovllus. Mánggat sámeváikkuheaddjit gárvodedje dalle gáktái, dasgo háliidedje deattuhit oktiigullešvuoda Davviriikkaid ja Ruošša beale sámiiguin. Seammás háliidedje leat earáláganat go válđoálbmot, dasgo atne válđoálbmoga árvvuid ja doaladumiid olgguštit sámiid. Sámiid kultuvrralaš ja politihkalaš doaimma ortniideapmi váikkuhii dasa, ahte materiálalaš kultuvrra iešvuodaid deattuhišgohte eanet ah eanet. Gávtti buohta dát mearkkašii dan, ahte iešguđet guovlluid gákteollesvuodat oktan gahpiriiguin, silkkiiguin, boahkániiguin, vuoddagiiguin ja činaiiguin stáđásmuvve dakkáražžan go dat dál leat. Earret eará 1975 vuodđuduvvon duodjesearvi

Sábmelaš Duoddjárat (dálá Sámi Duodji ry) válddi bargun ordnet duodjekurssaid vai jávkan duodjemáhttu ealáskivččii, muhto maiddái danin vai nannešii duoji iežáláganvuoda ja buriid duoji kritearaid.

Nykyään – 2010-luvulla – puku on yksi tärkeimpiä saamelaisen kulttuurin ja identiteetin tunnusmerkkejä. Elävän pukukulttuurin taustalla vaikuttavat arvot ja normit, joita saamelaisten yhteisesti ylläpitävät. Puvun valmistaminen, siihen pukeutuminen ja puvussa näyttäytyminen ovat paitsi käsityökulttuuria, myös tapoja elää ja tuottaa saamelaisuutta ja pyrkimyksiä tulla nähdyksi yksilönä osana saamelaista yhteisöä. Jotkut puvun merkitykset periytyvät ikimuistoisista ajoista ja niiden ylläpitäminen kulttuurin sisällä on syystä tai toisesta nähty tärkeäksi. Tällaisia ovat esimerkiksi sukupuolen ja suvun mukainen pukeutuminen. Miehet pukeutuvat vain ja ainoastaan miesten pukuun ja siihen kuuluviin asusteisiin ja naiset naisten. Joissakin asusteissa, kuten luhkissa, nutukkaissa, lapasissa ja huiveissa sukupuoleen liittyvät normit saattavat vaihdella. Itse puvussa tai päähineissä ei kuitenkaan ole nähtävillä muutoksia sukupuolia sekoittaville tavoille.

Dál – 2010-logus – gákti lea okta deháleamos sámiid kultuvrra ja identitehta dovdomearkkain. Ealli gáktekultuvrra duohkin leat árvvut ja norpmat, maid sámiid ovttas doalahit. Gávtti duddjon, dasa geazadeapmi ja gávttiin čijadeapmi lea baicce duodjekultuvra, maid vuohki eallit ja buvttadit sápmelašvuoda ja figgamušaid oidnot ovttaskas olmmožin oassin sámeservodaga. Muhtin gávtti mearkkašumit bohtet don doložis ja daid seilluheapmi kultuvrra siste lea man nu sivas atnon dehálažžan. Dákkárat leat ovdamearkka dihte sohka beali ja soga mielde gárvodeapmi. Dievddut gárvodit dušše beare dievdogáktái ja dasa gullelaš gáktegárvvuide ja nissonolbmot fas nissonolbmuide gullelaš gáktái. Muhtin sáme gárvvuide, degomat luhkaid, goikkehiid, fáhcaid ja silkkiid sohka beallái gullelaš norpmat sáhttet rievddadit. Ieš gávttis ja gahpiris ii goittotge sáhte vuohttit rievdadusaid dan guovlluid ahte dat rasttildivčče sohka beale rájái.

Saamelaiset eivät myöskään mielellään pukeudu vieraan alueen tai vieraan suvun pukuun, vaan valitsevat vanhempiansa tai isovanhempiansa käyttämiä pukumalleja. Joillakin pukuja voi toki olla kahdelta tai kolmeltakin alueelta. Vieras puku tuntuu epämukavalta, koska se antaa kantajastaan väärää viestiä muille saamelaisille. Ympärillä olevan yhteisön täytyy pystyä tunnistamaan puvun perusteella ihmisen tausta ja sijoittamaan hänet saamelaissukujen ”kartalle”. Puku toimii näin käytännöllisen ja koristautumisen lisäksi kommunikointivälineenä ihmisten välillä. Ihminen asettuu

pukeutuessaan yhteisönsä tarkasteltavaksi ja viestii koko joukon asioita: mistä on kotoisin, mihin sukuun kuuluu, onko puvuntekijänä taitava vai aloittelija, mikä on varallisuustaso, elinkeino, murre, onko muodikas vai arkinen, tarkka vai huolimaton, koreileva vai vaatimaton jne. Puvun avulla voi hangoitella vastaan ja osoittaa mieltä vaikkapa nurinpäin puetuilla kengänpauloilla tai laittamalla harteille vanhan ja takkuisen huivin. Pääasiassa ihmiset haluavat pukeutua kauniisti ja niin, että haluttu puvun viesti ymmärretään oikein.

Sámit maid eai menddo mielas gárvot vieris guovllu dahje vieris soga gáktái, muhto válljejit vánhemiiddiset ja ádjáset dahje áhkuset geavahan gáktemálla. Muhtimis dieđus sáhttet leat gávttit guovtti dahje guolmmage guovllus. Amas gákti ii leat vuogas, dasgo dat muitala gávtti geavaheaddjis boasttu dieđuid eará sámiide. Sámesearvvuš ferte bastit dovdat gávtti vuodul olbmo duogáža ja bidjat su sámesogaid “kárttá” ala. Gákti lea ná dábálaš árgabiktasa ja čikŋabiktasa lassin maid gulahallangaskaopmin olbmuid gaskkas. Olmmoš gártá geazadettiin gáktái servoša dárkkodeami vuollái ja muitala iežas birra iešguđetlágan áššiid: gos lea eret, man sohki gullá, leago gákteduojár čeahppi vai álggahalli, man jábálaš lea, ealáhus, suopman, gárvodago dálá treanddaid mielde vai árgabeaivvi vuogi mielde, gárvodago dárkilit vai sahtedohko, leago čigŋái vai vuollegaš jna. Gávttiin sáhtta čájehit vuostehágus vaikkoba nu, ahte giessá vuoddagiid jorggotbeliid dahje nahkiha boares ja duggon liinni. Dábálaččat olbmot háliidit čigadit ja vel nu, ahte earát maid áddejit riehta dan maid háliida gávttiin muitalit.

Saamenpuku on vahvasti yhteisöllisiä piirteitä sisältävä vaate. Silti se on varsin yksilöllinen. Puku on lähes aina henkilökohtainen, eikä pukuja juuri kierrätetä edes sukulaisten kesken. Ihan pienten lasten vaatteita monesti kierrätetään, koska lapset kasvavat nopeasti. Hyvin monesti naiset haluavat valmistaa oman tai perheensä puvut itse, koska käsityötaitoa arvostetaan. Itse tehdyissä puvuissa naiset voivat esitellä taitojaan, kilpailla kekseliäisyydellään tai tuottaa aivan uusia kiinnostavia muotivirtauksia. Monelle se on myös käytännöllinen tapa ylläpitää henkilökohtaista sidettä oman sukunsa historiaan.

Gákti lea čielgasit dakkár gárvu, mii sisttisoallá servvolaš iešvuodaid. Liikká dat lea hui individuála. Gákti lea masá álo persovnnalaš, eaige olbmot láve geavahit nuppiid boares gávttiid, eai fulkkežatge. Áibbas unna mánáziid gávttiid addet gal maid earáide, dasgo mánát šaddet johtilit. Mánгии nissonolbmot háliidit goarrut iežaset dahje bearrašiiddiset gávttiid ieža, dasgo

duodjemáhttu lea árvvusatnon dáidu. Goarodettiinaset ieža nisssonolbmot sáhtte čájehit dáidduideaset, gilvalit gaskaneaset hutkáivuođas dahje hutkat áibbas ođđa miellagiddevaš treanddaid. Mánngasii dat lea maid hui geavatláš vuohki seailluhit iežas persovnnalaš oktavuođa iežas soga historjái.

Eri tilanteisiin oikein valittu ja oikein puettu puku kaikkine asusteineen ja koruineen edustaa eräänlaista täydellistä kuvaa saamelaisuuden ihanteesta. Tämän ihanteellisen saamelaisuuden kuvan korostuminen nykyisessä pukukulttuurissa voi olla syynä myös siihen, miksi se niin helposti myös kriisiytyy. Erilaiset pukukohut, kuten turistitakki-ilmiot, nk. metsäsaamelaisten puvut tai kokeilevat design-vaatteet nostattavat normirintaman, jolla saamelaisuutta puolustetaan. Saamenpuvun normit joutuvat kohujen myötä koetukselle, mikä voi johtaa entistä tiukempaan rajanvetoon siitä, mikä on puvuissa hyväksyttävää ja mikä ei. Toisaalta kohut muistuttavat puvun sosiaalisesta luonteesta. Kuka tahansa ei voi ottaa sitä omakseen, eikä pukuun voi tehdä suurempia muutoksia, ellei yhteisö niin halua. Liian radikaalisti muutettu puku menettää kommunikointiominaisuutensa eli sen viestit eivät saa vastakaikua saamelaiselta yhteisöltä. Silloin puku menettää merkityksensä, eikä sitä voi enää kutsua nimillä gákti, mááccuh tai pihttâz.

lešguđetlágan dilálašvuođaide vuohkkasit välljejuvvon ja albma láhkai geazaduvvon gákti oktan gáktái gullevaš gárvvuiguin ja čiŋaiguin ovddasta muhtin lágan dievaslaš gova sámevuođa buoremus vejolaš dilis. Dán ideála sápmelašvuođa gova deattuheapmi dálá gáktekultuvrras sáhtta leat sivvan maid dasa, manin dat nu johtilit gártá moivviid sisa. lešguđetlágan gáktestuimmit, degomat turistagahpirat, ng. meahccesámiid gávttit dahje ođđa design-biktasat loktejit daid norpmaid, maiguin sápmelašvuođa bealuštit. Gávtti norpmat gártet dáid moivviid mielde maid geahččaleami vuollái, mii sáhtta doalvut fas dasa ahte gessojuvvojit vel čielgasut rájât dasa mii lea dohkálaš ja mii fas ii. Nuppe dáfus moivvit muittuhit gávtti sosiála luonddus. Gii beare ii sáhte váldit dan alcces, iige gávtti sáhte rievdadit sakka, baicce jos albmot nu háliida. Menddo radikála vugiiguin rievdaduvvon gákti manaha gulahallaniešvuođa, nappo das maid dat háliida mitalit ii leat gulahallánárvu sámeservošis. Dalle gákti manaha mearkkašumis, iige dan sáhte gohčodit namahusaiguin gákti, mááccuh dahje pihttâz.

Teksti/Teaksta: Sigga-Marja Magga, tutkija/dutki, Giellagas-instituutti/Giellagas-instituhtta, 2014

Kääntänyt/Jorgalan: Outi Länsman, lehtori/lektor, Saamelainen koulutuskeskus/Sámi oahpahusguovddáš

Artikkelit

AIKIO, Samuli

Laestadiolaisuuden vaikutuksia saamelaisten pukeutumiseen ja kodinsisustukseen. **Julkaisussa:** Kulttuurityyliin ja muotien kansanomaistuminen : seminaari 10.-14.2.1975. - Helsinki : Helsingin yliopisto, 1976 (Helsingin yliopiston kansatieteen laitoksen toimitteita ; 2). - ISBN 951-45-0744-4, s. 103-108.

AIKIO-PUOSKARI, Ulla

Suomen Lapin lapinpuvut. **Julkaisussa:** Lappi. 4: saamelaisten ja suomalaisten maa. Karisto 1985. - ISBN 951-23-2004-5, s. 128-133.

ANDELIN, A. Kertomus Utsjoen pitäjästä. **Julkaisussa:** Suomi 1858. Helsingfors 1859, s. 221-227

ANDELIN, Anders.

Ovddeš aiggii Sabmi. **Julkaisussa:** Sábmelaš : olggosâddujuvvom Sami čuvgetusseärvi já Samii lihtu toaimmast. - Helsinki : Sami čuvgetusseärvi : Samii lihtu. - 27 (1960) : 5-6, s. 5-7.

Guokte muitalusa mainnašuvvon, mas guokte bihtá "Piktasiin" ja "Leäihkkak" / Leikeistä ja vaatetuksesta.

DELAPORTE, Yves

Lapp fur coats: clothing adaptation in a pastoral society / Yves Delaporte, Michele Roue. **Julkaisussa:** Arctic anthropology / - Madison (WI) - 0066-6939 . - 17 (1980) : 2, s. 64-67.

DELAPORTE, Yves.

Le vêtement lapon et la recherche scandinave / Yves Delaporte. **Julkaisussa:** Études finno-ougriennes. - Budapest. - ISSN 0017-2051. - 14 (1977), s. 115-134.

Ehrenmalm. Travels into Western Nordland. London 1741

GILBERG, Rolf

"En Finlapperindes og en Finnes sommerdragt" / Rolf Gilberg og Marianne Rasmussen.

Julkaisussa: Festskrift til Ørnulv Vorren. - Tromsø : Universitetet i Tromsø, 1994. – (Tromsø museums skrifter ; 25), s. 197-208.

GUTTORM, Anni

Saamenpuku : vahvan viestin välittäjä. **Julkaisussa:** Pirta : Helsinki : Kalevalaisten naisten liitto. - 0783-0424. - 56 (2017) : 3, s. 14-15

GUTTORM, Gunvor

Käsityö- ja kulttuuriperintö ja sen omistaminen. **Julkaisussa:** Saamentutkimus tänään. – Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2011. – S. 369-392.

HIRVONEN, Vuokko

Sámegákti ja -gávtti historjá. **Julkaisussa:** Sápmelaš. - 54(1988) : 6-7, s. 3.

ITKONEN, T.I.

Hermann Paulin matka Peräpohjolassa ja Lapissa v. 1859. - **Julkaisussa:** Kalevalaseuran vuosikirja 42, 1962, s. 84-104.

Mustavalkopiirroksat talviasuisista saamelaisista, henkilöt nimetty (13 henkilökuva).

ITKONEN, T.I.

Lappalaisten "neljäntuulenlakin" alkuperä. – **Julkaisussa:** Suomen museo 35, 1928, s. 11-20.

JAATINEN, Pirkko

Lapinpuvussa loistavat aamurusko, taivaansini, lehtivihreä ja syysruska. **Julkaisussa:** Emäntälehti 1982:5, s. 6-7

JANNOK PORSBO, Susanna

Samiskt dräktskick i Norrbotten. **Julkaisussa:** Norrbotten 2003-2004. - Luleå 2004, s. 86-104.

KAMUNEN, Veikko

Tarpeesta taiteeksi / Esko Rieppula, Peter Winqvist. **Julkaisussa:** Lappi : suuri, kaunis, pohjoinen maa 1. 1983. S. 336-351.

KUOLJOK, Sunna

Cal von Linné i samisk dräkt. **Julkaisussa:** Norrbotten 2006. – 2007, s. 7-24.

LUKKARI, Rauni Magga

Saamelaisvaatteella on sanomansa / Rauni Magga Lukkari ja Marjut Aikio. **Julkaisussa:** Selviytyjät : näyttely pohjoisen ihmisen sitkeydestä. - [Rovaniemi] : Lapin maakuntamuseo, 1993. – (Lapin maakuntamuseon julkaisuja. 0781-5409 ; 7). - ISBN 951-96160-7-1, s. 71-79.

MAGGA, Tuula-Maija

Käsinparkattu poronnahka, tuttujen kesken sisna. **Julkaisussa:** Kotiteollisuus 1985, 4. S. 12-13.

MAGGA, Sigga-Marja

Saamelainen käsityö *duodji* kansallisen identiteetin rakentajana. **Julkaisussa:** Saamenmaa. Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2012. – S. 216-225.

MÄNTY, Arvo

Rovaniemeläisiä elintapoja 1700-1800-lukujen vaihteessa. **Julkaisussa:** Jouko : 3. - Helsinki : (Pohjois-pohjalainen osakunta), 1937, s. 186-201.

NORRBOTTEN : årsbok. - Luleå : Norrbottens läns hembygdsförening 1953. - 1953. - 145 s. : kuv.

NORRBOTTEN : årsbok. - Luleå : Norrbottens museum : Norrbottens hembygdsförbund. - (ISSN 0546-3467) 2003-2004 / [redaktionskommitté: Eva Gradin ... et al.]. - 2004. - 138 s. : kuv.

OM de västerbottniska samernas dräktskick och dräkttraditioner. – **Julkaisussa:** Västerbotten 1977, 3. - Umeå : Västerbottens museum. - s. 129-202 : kuv.

PENNANEN, Jukka

Saamelaisen puku, tarkoituksenmukaisuuden ja esteettisyyden yhdistelmä. **Julkaisussa:** Siiddastallan, siidoista kyliin : luontosidonnainen saamelaiskulttuuri ja sen muuttuminen. - Oulu : Pohjoinen, 2000 (Inarin saamelaismuseon julkaisuja ; n:o 3). ISBN 951-749-347-9, s. 96-105.

PULLI, Anne

Saamelaisten vyöllispyörien taustaa. **Julkaisussa:** Tornionlaakson vuosikirja. - Tornio : Tornionlaakson kuntain toimikunta, 1994. - 0787-197X, s. 271-286.

RUOTSALA, Helena

"Vaatteeni kertokoon kenen kotoa ja mistä päin olen poissa." : lapinpuvun sisältämät viestit käyttäjän näkökulmasta. – **Julkaisussa:** Sananjalka. Suomen kielen seuran vuosikirja 40. - Turku : Suomen kielen seura, 2011. - ISBN 951-9232-54-0, s. 120-138.

SOMBY, Seija Risten

Rituaaliset ruumiit - saamelaisnuorten *pukeutuminen* konfirmaatiossa / Seija Risten Somby. **Julkaisussa:** Nuorisotutkimus. - Helsinki : Nuorisotutkimusseura. - 0780-0886. - 29 (2011) : 1, s. 3-17.

UTSI, Anne Lajla

Gákti geasuha... / Anne Lajla Utsi, Siljá Somby. **Julkaisussa:** Š. - 1994 : 2, s. 6-10.

VERIÖ, Irma

Suomen lappalaisten pirtanauhoista. **Julkaisussa:** Kotiseutu 1968 : 2-3, s. 54-61.

E. B. Ekman's förlag o. Lith. Inst.

INTERIEUR AF EN LAPPKÅTA.

Pettersson. Lappland, dess natur och folk. Stockholm 1871

Tutkimuskirjallisuus

GUTTORM, Gunvor

Duodjáris duojárat : duddjon ealiha duodjedigaštallama : artihkkalcoakkáldat / Gunvor Guttorm. - [Karášjohka] : Davvi girji, 2010 ([Vaasa] : Fram). - 188 s. : kuv.

GUTTORM, Gunvor

Duoji bálgát - en studie i duodji : kunsthåndverk som visuell erfaring hos et urfolk / Gunvor Guttorm. - Tromsø : Universitetet i Tromsø, Det humanistiske fakultet, Institutt for kunsthistorie, 2001. - 272 s.

Diss. : Universitetet i Tromsø.

GUTTORM, Inka

Gáktista nykypäivään : saamelaisten vanha pukeutumisviisaus tämän päivän vaatteessa. - [Rovaniemi] : Lapin yliopisto, 2002. - 133, [4] lehteä : kuv.

JACOBSON, Maja

Kläder som språk och handling : om unga kvinnors användning av klädseln som kommunikations- och identitetsskapande medel. - Stockholm : Carlsson, 1994. - 270 s. : kuv. – (Etnologiska skrifter ; nr 4). - Diss. : Umeå univ. - ISBN 91-7798-793-4

MAGGA, Sigga-Marja

Vapauden rajat ja ulottuvuudet : kirjoittamattomat säännöt duodjin ja saamelaisen muotoilun mahdollisuuksina ja rajoittajina / Sigga-Marja Magga. - [Oulu : Oulun yliopisto], 2010. - 78 s. Pro gradu : Oulun yliopisto, Giellagas-instituutti.

NIEMELÄ, Sari

Jutaava saamenkäsityö : saamenkäsitöissä tapahtuneita muutoksia Suomen käsivarressa. - [Rovaniemi : S. Niemelä], 1997. - 92, [2] s. : kuv.

Pro gradu -työ : Lapin yliopisto, luokanopettajakoulutus.

NUORGAM, Piia

Duodjin eli saamelaisen käsityön oikeudellinen suoja perinteisenä kulttuuri-ilmaisuna. – Rovaniemi 2009. – 139 lehteä.+

Pro gradu. - Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta.

PYHÄJÄRVI, Eeva-Maria

Perinteinen vaatetus elinkeinokulttuurin ilmentäjänä Lapin Sompion alueella. - [Rovaniemi], 2012. - 79 lehteä : kuv.

Pro gradu -työ : Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta, sisustus- ja tekstiilimuotoilu.

SOMBY, Seija Risten

Beaiveneidda duodji : duodjeárbevieru kultuvrralaš mearkkašumit ja enkulturašuvdna golmma sohka buolvva áigge Gáregasnjárgga ja Kárášjoga guovllus 1900-logus / Seija Risten Somby. - [Oulu] : Oulun yliopisto, 2003. - 133, [6] s. : kartt., taul.

Sámegiela ja -kultuvrra pro gradu -dutkamuš : Oulu universiteahitta, Giellagas-instituhtta.

Muu kirjallisuus

AIRA, Elsa

Julevsáme gárvo : Jáhkámåhke suoknan = Lulesamiska dråker : i Jokkmokks socken. - Jokkmokk : Ájtte, 1995. - 79 s. - (Skrifter från Ájtte, ISSN 0284-7124 ; 2) - ISBN 91-87636-03-4.

ANTONSEN, Lene

Sjøsamisk klesbruk i gamle Lyngen = Mearrasámi bivttasvierut boares lvgus. - Gáivuotna : Gáivuona NSR = Kåfjord Sameforening, 1995. - 74 s. : kuv.

ASP, Erkki

Lappalaiset ja lappalaisuus. – Turku : Turun yliopisto, 1965. – 270 s.
Lapinpuku ja sen käyttö, s. 102-108.

AUTTO, Tuija-Noora

Kuvaus enontekiöläisistä peskeistä ja pöykkyripeskin valmistaminen. - [Mynämäki] : Turun ammattikorkeakoulu, 2005. - 68, [35] lehteä : kuv. ; 31 cm. AMK-opinnäytetyö : Turun ammattikorkeakoulu, muotoilun koulutusohjelma, vaatetussuunnittelu.

BARFI - Beaska : sárgosat sámi gárvvuid historjjás 1500 - 1900 = samedraktens historie illustrert 1500 - 1900. - Kárášjohka : CálliidLágádus, 2009 (Vaasa : Waasa Graphics). - 154 s. : kuv.
ISBN 978-82-92044-73-5.

DELAPORTE, Yves

Le vêtement lapon. - Paris : Peeters ; Oslo : Instituttet for sammenlignende kulturforskning, 2004. - xx, 536 s. : kuv., kartt. - (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, Skrifter, ISSN 0332-6217 ; 113) (Arctique ; 7). - ISBN 90-429-1413-0 ja ISBN 2-87723-770-2.
Pukeutumisen symboliikasta.

DRAKE, Sigrid

Västerbottenslapparna under förra hälften av 1800-talet : etnografiska studier / Sigrid Drake. - Uppsala, 1918. - XVI, 367 s. - (Lapparna och deras land : skildringar och studier / utgivna av Hjalmar Lundholm). - Diss. : Uppsala universitet.

DRÅKTER : rapport från seminarium vid Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum 15-17 oktober 1996. - Jokkmokk : Ájtte, 1999. - 100 s. : kuv. - (Duoddaris, - ISSN 1100-6854 ; 15) - ISBN 91-87636-64-6.

DUBEN, Gustaf von

Om Lappland och lapparne, företrädesvis de svenske. Ethnografiska studier. – Stockholm : Gidlunds, 1977. – xvi, 562 s. : kuv., karttaliite (Alkuteos 1873) - ISBN 91-7021-171-X.

EIRA, Ánne Kirste

Duodjegáldu. - 2. hápmi, 1. deaddileapmi. - Kárášjohka : Davvi girji, 2013. - 279 s. : kuv.
Vuosttas hápmi 1996. - Litnaduodjeoahpahussii 1.-7. luohkkái = Oppikirja pehmeisiin käsitöihin.

ELGSTRÖM, Ossian

Hyperboreer : reseliv och forskningar bland Jukkasjärvilapparna 1919-1920. - Stockholm : Bonniers, 1922. - 316 s. : kuv., kartt.

ELGSTRÖM, Ossian

Karesuandolapparna : etnografiska skisser från Köngämä och Lainiovuoma 1916-1919. - Stockholm : Åhlén & Åkerlund, 1922. - 358 s. : kuv., kartt.

ELGSTRÖM, Ossian

Lappalaiset, resor i Lappland och Norge. – Stockholm : Bonniers, 1919. – 375 s. Runsas piirros- ja valokuvakuvitus vaatetuksesta.

ENOKSEN, Gry Fors

Vår folkedrakt : sjøsamiske klestradisjoner / Gry Fors og Ragnhild Enoksen. - [Karasjok] : Sámi Instituhtta, 1991. - 126 s. : kuv.

FJELLSTRÖM, Phebe

Samernas samhälle i tradition och nutid. – Stockholm : Norstedt, 1985. – 640 s. : kuv.
- ISBN 91-1-853222-5. Samernas dräktskick, s. 311-347.

FORS, Gry

Vår folkedrakt : sjøsamiske klestradisjoner. - Kárášjohka : Davvi Girji, 1991. - 126 s. : kuv. - ISBN 82-7374-111-7.

FOSSNES, Heidi

Norges bunader og samiske folkedrakter. – Oslo : Cappelen, 2008. – 320 s. : kuv.
- ISBN 978-82-02-28384-1.
Saamelaispuvut s. 297-315.

GJESSING, Gjertrud

Lappedrakten : en skisse av dens opphav / av Gjertrud og Guttorm Gjessing. - Oslo : Aschehoug, 1940. - 86 s. : kuv. - (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Ser. C, ISSN 0332-6225 ; 4:2)
Piirosliite puvuista (22 s.)

GUTTORM, Gunvor

Ávdnasis duodjin : dipmaduodjesánit / Gunvor Guttorm & Solveig Labba. - Guovdageaidnu : DAT, 2008 (Uddevalla : MediaPrint). - 195 s. : kuv. ; 23 cm.

HÆTTA, Inga Hermansen

Guovdageingakti : movt nissongávtti, dievddogátti ja gahpiriid duddjot. - Guovdageaidnu : Sámi oahpahusráddi/Landbruksforlaget, 1993. - 116 s. : kuv. - ISBN 82-529-1406-3.

INGA, Torbjørg A.

Samisk koftebruk i Ofoten og Sør-Troms. - Oslo : Universitetsforlaget, 1986. - 53 s. : kuv. - ISBN 82-00-18200-2.

ITKONEN, T.I.

Suomen lappalaiset vuoteen 1945 / T. I. Itkonen. - Porvoo : WSOY, 1948. - 2 osaa , 589, 629 s. : kuv., kartt.

Puku ja pukeutuminen 1. osa, s. 310-380.

JANNOK PORSBO, Susanna

Samedräkter i Sverige. - Jokkmokk : Ájtte, 1999. - 94 s. : kuv. - (Skrifter från Ájtte, ISSN 0284-7124 ; 3) - ISBN 91-87636-14-X

JOMPPANEN, Karen

Lapin käsitöitä = Sami kiehtatuojik. - Porvoo ; Hki ; Juva : WSOY, 1982 (Porvoo). - 167, [4] s. : kuv. - ISBN 951-0-10694-1.

KOSMENKO, A.P.

Narodnoe izobrazitelnoe iskusstvo saamov kolkogo poluostrov XIX-XXvv. : etnografitšeski otšerk / A. P. Kosmenko. - Nautšnoe izdanie. - Petrozavodsk : Karelski nautšnyi tsestr RAN, 1993. - 169 [2] s. : kuv.

LEHTOLA, Veli-Pekka

Saamelaiset suomalaiset, kohtaamisia 1896-1953. – Helsinki : SKS, 2012. – 528. : kuv.
Runsaasti henkilö- ja vaatetuskuvia.

LEHTOLA, Veli-Pekka

Beaivváš sámii našunálateáhter : teáhterbiktasat = teatteripuvustuksia / Veli-Pekka Lehtola, Sigga-Marja Magga. - Inari : Siida, 2011. - 59 s. : kuv. – (Saamelaismuseon julkaisuja ; 8). – ISBN 978-951-97845-9-5. – Cájáhuslogahallan/Näyttelyluettelo. – Also in English.
Puvustuskuvia esityksistä, kuten Faust, Hamlet, Nikio, Allaq, Ridn’oaivi ja nieguid oaidni.

LEHTOLA, Teuvo

Saamelainen perintö. - [Inari] : Kustannus-Puntsi, 2001 (Jyväskylä : Gummerus). - 176 s. : kuv.

LUMONTULET : Lapin lumo tekstiileissä ja vaatteissa = Winds of enchantment. - Rovaniemi : Lapin yliopisto, 2000. - 78 s.

PETTERSSON, O.P.

Kristoffer Sjulssons minnen om Vapstenlapparna i början af 1800-talet. Red. av Louise Bäckman och Rolf Kjellström. - Stockholm : Nordiska museet, 1979. - 341 s. : kuv.

PITKÄNEN, Matti

Poromiehet = The Lapps and their reindeer. - [Espoo] : Weilin + Göös, 1984. - 240 s. : kuv. ; 30 cm.
Runas värikuvakuviitus.

Ehrenmalm. Travels into Western Nordland. London 1741

PORSBO, Susanna Jannok

Samedräkter i Sverige. - Jokkmokk : Åjtte, 1999. - 94 s. : kuv. – (Skrifter från Åjtte ; 3)

PORSBO, Susanna Jannok

Samiskt dräktskick i Gällivare, Jukkasjärvi och Karesuando socknar. - Jokkmokk : Åjtte, 1988. - 87 s. : kuv., kartt. – (Skrifter från Åjtte ; 1).

RACZ, Istvan

Saamelaista kansantaidetta. – Helsinki : Otava, 1972. – 227 : kuv.

Johdantoartikkelit: Asbjörn Nesheim, Phebe Fjellström. - Puvuista värivalokuvat, muuten mustavalkokuvitus.

RANTALA, Leif

Áhkkila sápmelaccat : oanehis muitalus sámejoavkku birra, man manjimuš sámeielalaš olmmoš jámii 29.12.2003. - Rovaniemi : Lapin yliopisto, 2009. - 79 s. : kuv. - (Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä raportteja, ISSN 1796-3877 ; 8) - ISBN 978-952-484-328-7.

En RIMKRÖNIKA om lapparna från början av 1700-talet. - Uppsala : Wretmans, 1909. – 35 s.
Om lapparnes klädesdräckt, s. 14-18.

RINNO, Soile

Länsi-Enontekiön saamelaisväestön puvuissa ja niiden käytössä tapahtuneita muutoksia vuosina 1939-1969. - [Rovaniemi] : Lapin maakuntamuseo, 1987. - [2], 111 s. : kuv. - (Lapin maakuntamuseon julkaisuja, ISSN 0781-5409 ; 2) - ISBN 951-99804-8-2.

SAAMSKI kostjum / [Sostaviteli: Kulintšenko G.A., Mozoljevskaja A.E.]. - Murmansk : Oblastnoi tseñtr hudožestvennyh remjosel, 2009. - 52 s. : kuv. ; 27 cm.

SARRE, Ella

Anarâš pivtâstem. - Nubbe teddilâs. - [Aanaar] : Sämitigge, 2013 (Saarijärvi : Saarijärven Offset). - 180 s. : kuv. ; 31 cm.

SCHEFFERUS, Johannes

Laponia eli Lapin maan ja kansan uusi ja todenmukainen kuvaus, jossa esitetään paljon tähän asti tuntemattomia tietoja lappalaisten alkuperästä, taikauskosta ja -menoista, ravinnosta, elintavoista ja askareista... - Hämeenlinna : Karisto, 1979. – 308 s. : kuv. - ISBN 951-23-1178-X.
Alkuteos 1674 latinaksi. – Vaatetuksesta, s. 179-187 ; Lapin naisten askareista, s. 220-225.

SILDNES, Sissel

Mátta-Várjjat sámít : gáktegeavaheapmi. - Kárášjohka : Davvi Girji, 1997. - 60 s. - ISBN 82-7374-384-5.

SILDNES, Sissel

Samer i Sør-Varanger : koftebruk. - Kárášjohka : Davvi Girji, 1997. - 62 s. - ISBN 82-7374-385-3.

SIRKKA, Anja

Vaatteen merkityksellistyminen taideteoksena : Lappilainen kulttuuri ja identiteetti lähtökohtana omaan luovaan työskentelyyn vaatesuunnittelijana ja kuvataiteilijana. - [Rovaniemi], 2001. – 80 s.

SOLBAKK, Aage

Barfi - Beaska : sárgosat sámí gárvvuidd historjjás 1500 - 1900 = samedraktens historie illustrert 1500 - 1900. - Kárášjohka : CálliidLágádus, 2009 (Vaasa : Waasa Graphics). - 154 s. : kuv. ; 24.

SUOMÂ sämimáccuhev = Lää´ddjâñnam sää´mpihhtâz = Suoma sámegávttit = Suomen saamelaispuvut. [toimáttâs = ... toimitus:] Sámi Duodji ry. - Inari : Sámi Duodji, 2010. – 94 s. - ISBN 978-952-92-7043-9.

SUOMALAISIA kansallispukuja ja saamelaisia kansanpukuja kuvina. - Helsinki : Pietilät, [1984?]. - 109 s. : kuv. - ISBN 951-99553-7-2.

SUOMEN suku. 2. osa / toimituskunta: A. Kannisto ... [et al.]. - Helsinki : Otava. [49.2 W]

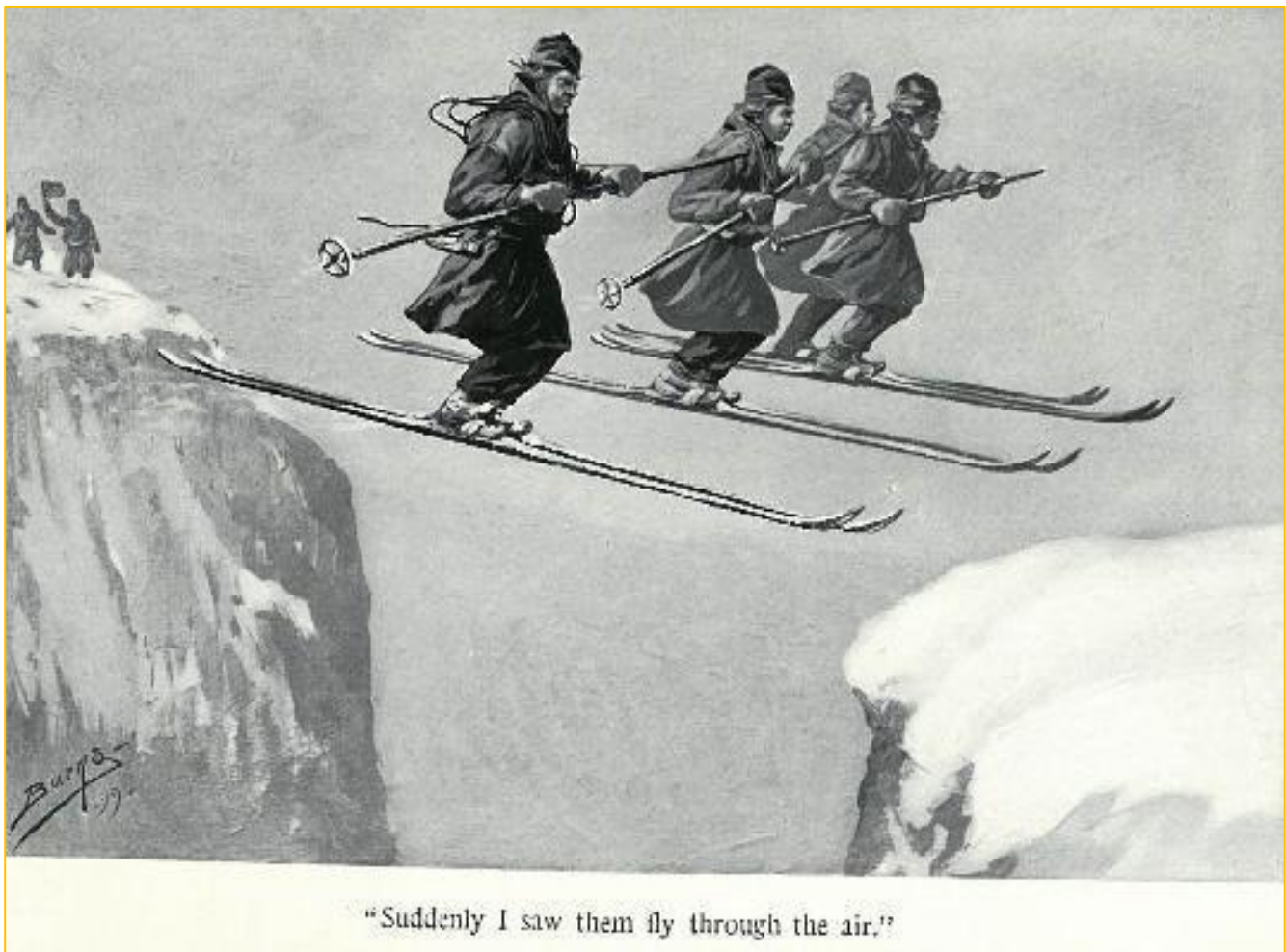
TALOSELA, Kaija-Liisa

Kansantieteen keruutyö Inarin kunnan, Lemmenjoen Äivihjärvellä sijaitsevan Inga ja Aslak Aikion

perheen vaatetuksesta kesällä 1976. - [Kuopio] : Kuopion koti- ja taideteollisuusoppilaitos, 1976. – 84 s.

UNJÁRGGA gákti. - [Vuonnahta] : Isak Saba guovddáš, 2005. - 103 s. : kuv. - ISBN 82-997242-0-1.

VYSTAVKA : narodnogo iskusstva saamov Kolskogo poluostrova. - Murmansk : Oblastnoi tsentr hudožestvennyh remesel, 1994. - [68] s. : kuv.

Du Chaillu. The land of the long night. London 1900

Nauhat, paulat, vyöt, jalkineet

BELTER og band : en samling mønster fra Sør-Varanger / innsamlet av Elise Lukassen, Nelly Must, Julianne Nilsen. - Kirkenes : Sør-Varanger museum, 1986. - 30, 95 s. - ISBN 82-90475-03-9

BULJO, Karen Marie Eira

Gámagoarrun. - Guovdageaidnu : Sámi oahpahusráddi, 1997. - 80 s. : kuv.

- ISBN 82-91047-46-4.

Gámaminstarat/Jalkinemalleja s. 64-73.

GIRJJIT : samiska vävmönster från Karesuando, Jukkasjärvi och Gällivare / [illustrationer: Anna Stina Svakko]. - Jokkmokk : Sameslöjdstiftelsen Sámi duodji, 2000. - 125 s. : kuv.

HAUGEN, Anny

Samisk husflid i Finnmark. - [Oslo] : Norsk Folkemuseum, 1987. - 207 s. - ISBN 82-529-1073-4.

LAQUIST, Birgit

Den lapska silverkragen. - **Julkaisussa:** Norrbotten 1953. – Luleå 1953, s. 86-95

NÄKKÄLÄJÄRVI, Inga

Čuoldinduodji. - Anár : Sámediggi, 2000. - 102 s. : kuv. - ISBN 952-441-012-5.

Kirjonta: nauhat, paulat, vyöt

PULLI, Anne

Saamelaisten vyöllispyörien taustaa / toimittanut Soili Pietilä. - **Julkaisussa:** Tornionlaakson vuosikirja. - Tornio : Tornionlaakson kuntain toimikunta. - ISSN 0787-197X. - (1994), s. 271-286.

SAMI gákti, saamen puku kertoo monta asiaa. **Julkaisussa:** Oktavuolta, nettilehti saamelaisista ja saamelaiskulttuurista (<http://www.samediggi.fi>)

SEMENOFF, Helena

Sää'm pe'ssertuejj = Sámi bearalduodji = Kolttien helmikirjonta = Samisk perlebroderi = Skolt Saami beadwork. - 55 s. : kuv. - [Ucciokk] : Girjegisá, 1991.

TÄMÄ MERKKI TAKAA
AIDON SAAMELAISKÄSITYÖN

<http://www.samiduodji.com>

“Dalve orohakas leet riadajuvom dasa vuolai.”

Turi. En bog om lappernes liv. Dansk udgave. Stockholm 1911

Kuva: samediggi.fi

Kuva: samediggi.fi

Piippola 2018

Kuva: Irene